

Debesims prasiskyrus

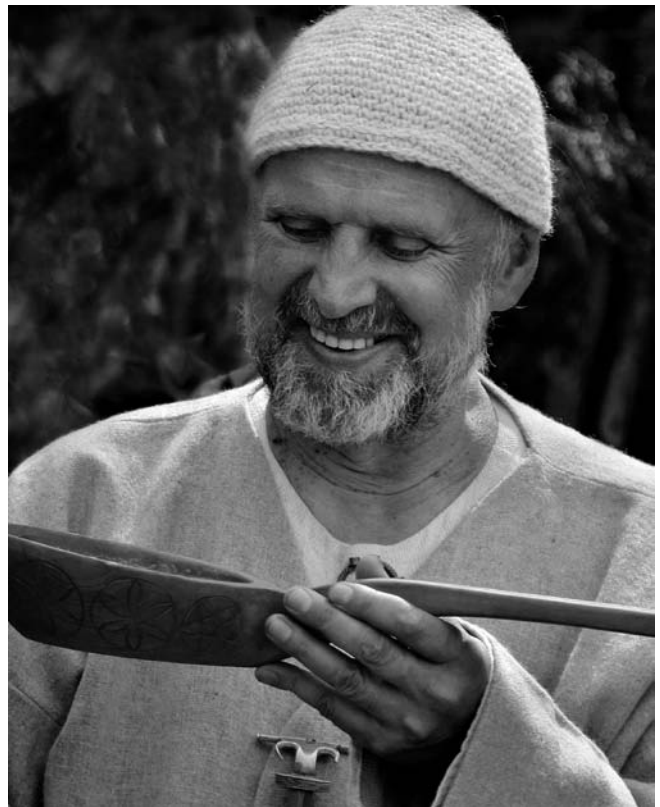
Joną TRINKŪNĄ išlydint

Taip nebūna, kad tuštuma, tuštuma, ir staiga – žmogus. Būna atvirkščiai: yra žmogus, yra, ir staiga – tuštuma. Medis auga iš lėto, visi įpranta atsiremti į jo tvirtą kamieną, ilsėtis jo vešlios lajos paunksmėje, iš jo aukštai iškeltos viršūnės atpažįsta dangų. O pakirstas medis virsta staiga, ir staiga jo vietoje nelieka nieko.

Bjaurus sutapimas: kaip tik tomis dienomis Gedimino pilies skvere, ties „Rotonda“ (savo griuvėsiais iškalbingai simbolizuojančia mūsų ironišką laisvę), prie pat tako, kuriuo kasdien vaikštau į redakciją, nupjovė medį. Kelmas sveikut sveikutėlis, baltut baltutėlis. Kaip pas mus įprasta. Iškart tamsus debesis eilinįsyk apniaukė širdį... Suraikytas trinkomis, medis kelias dienas pragulėjo skvere, o pirmadienį, kai jau žinojau apie mus ištikusią netektį, man einant redakcijon, šiuolaikiniai „sribai“ jo palaikus jau svaidė į burzgiančio sunkvežimio kėbulą.

Jonas Trinkūnas gimė 1939 m. vasario 28 d. Klaipeidoje, mokyklą baigė Kaune, o Vilniaus universitete 1960–1965 m. studijavo lietuvių kalbą ir literatūrą. 1969–1973 m. ėjo aspiranto (dabar būtų doktorantas) pareigas VU Filosofijos katedroje. Tuomet ir prasidėjo jo ramuviškoji veikla – tarsi oksimoronas: ramybės veikla. Bet iš tikrųjų kaip tik taip ir yra: išorinė ramybė, neveiklumas tik gimdo nerimą, o teisinga veikla, teisingas darbas – tikrąją ramybę. „Jei kas nors turi būti padaryta – tai daryk, atlik neabejodamas. Ištižėlis keleivis vien tik dulkes kelia“, – sako Buda „Dhamapadoje“ (313). Arba bevaisės „aistras“, nes tą originalo žodį *raja* „dulkės“ galima versti ir taip.

Ir Jonas dirbo. 1967 m. kartu su bendražygiais surengė pirmąsias Rasas Kernavėje, 1969 m. įkūrė Vilniaus universiteto ramuvą ir ėmėsi leisti jos laikraštėlį „Ramuva“, rengti kraštotyros ekspedicijas po visą Lietuvą, būrė folklorinius ansamblius Vilniuje ir vietose, kuriose tik apsilankydavo, parengė lietuvių etninės kultūros studijų programą, organizavo Vydūno šimtųjų gimimo metinių minėjimus, rašė disertaciją apie senąjį lietuvių tikėjimą – ją „ginti“ jam teko kone visą gyvenimą, kol 2012 m. Pasaulio senųjų tradicijų ir kultūrų paveldo universitetas (JAV) Jonui Trinkūnui suteikė filosofijos daktaro laipsnį.

Jonas Trinkūnas (1939–2014).

1973 m. sovietų prievaidai nebeapsikentė ir užkirto Jonui visas galimybes viešai dirbti kultūrinį ir šviečiamąjį darbą. Nuo tada penkiolika metų jam teko uždarbiauti kaip išmanė, pripuolamai, o dirbti tyliai, jei tik įmanoma tyliai dirbti darbą, kurio šerdis ir branduolys – daina. Mat Jonas visą tą laiką būrė vadinamuosius folkloro ansamblius, visokeriopa skatino ir palaikė vadinamojo folkloro judėjimą – bene vienintelę įmanomą anuomet tautišką bendruomeninio gyvenimo formą. Ir tik 1988 m., šio judėjimo srovelėms susiliejus į visuotinį Lietuvos Atgimimą, Jonui atsirado galimybė grįžti prie mokslinio darbo tuometiniame Filosofijos ir sociologijos institute. Nuo 1990 iki 1994 m. Jonas vadovavo Etninės kultūros skyriui prie Kultūros ministerijos, o tada vėl grįžo į insitūtą. Etnokultūrinių organizacijų, kurių narys ar vienas iš vadovų buvo Jonas Trinkūnas, neįmanoma išvardyti. Pažymėtina, jog nuo

1989 m. jis kasmet rengė Ramuvos vasaros stovyklas, tapusias reiškiniu ne tik visos Lietuvos, bet ir tarptautiniu mastu. Norint aiškiau suvokti šio reiškinio įtaką Lietuvos dvasiniam gyvenimui, užteks paminėti bene žymiausią Ramuvos „pumpurą“ – muzikos leidybos įmonę „Dangus“ ir jos renginius, tarp kurių tvirta dvasia išsiskiria Vasario 16-osios minėjimai, Nepriklausomas savitos muzikos ir šiuolaikinės baltų kultūros festivalis „Mėnuo juodaragis“, kurio dalyvių branduolį sudaro ramuviečiai, ir kt. Turiu įtarimų, kad ramuviečiais yra buvę ar bent Ramuvos „krikštą“ patyrę apskritai lemiamą Lietuvos kultūros žmonių dalis, ir kad be Ramuvos išvis nebūtų šiuolaikinės Lietuvos, kiek jos dvasia tebėra gyva. Todėl tikrai pelnytai už kultūrinę veiklą 1997 m. Jonui Trinkūnui suteikta valstybinė Jono Basanavičiaus vardo premija.

Nepriklausomybės metais Jonas dar yra dėstęs etninę kultūrą Vilniaus pedagoginiame universitete, o nuo 1990 m. vadovavo apeiginio folkloro ansambliui „Kūlgrinda“, su kuriuo 1996–2009 m. įrašė devynis albumus. Nuo savęs pridursiu, kad nežinau, nesu girdėjęs, kas dar savo balsu lietuviškose dainose būtų atvėręs tokią gelmę ir tokią erdvę, kaip „Kūlgrinda“ ir ypač Jonas – sunku būtų rasti tauriau jas dainavusį vyrą. Ne be reikalo daina, būten daina, o ne raštai, sudarė Jono Trinkūno dvasinio mokymo (manau, pagrįstai galima taip sakyti) šerdį. Nors parašęs jis ir kelias knygas, paskutinė iš paskelbtų – *Lietuvos senosios religijos kelias* (Vilnius: Asveja, 2009).

Bene ryškiausia Jono Trinkūno veiklos gija – religinė. Religijos sąvoka keblī, ligi šiol dar niekam nėra pavykę jos galutinai apibrėžti. Ir jei lietuvių senelių vaikaitis Rytų Lietuvoje „turėjo teisę“ būti paverstas baltarusiu ir paskui dar įtikintas tapti lenku, tai jau tikrai ne mažesnę teisę žmogus turi į religinę tapatybę, tokią, su kokia pats pajunta reikalą tapatintis, juolab kai ji pasižymi pagarba protėviams, papročiams ir Tėvynei. Jono Trinkūno kraštotyros (ir kraštomylės) veikla vyko su Ramuvos vardu, o štai religinė bendruomenė, Jono rūpesčiu įkurta ir oficialiai įregistruota 1991 m., buvo pavadinta Romuva. 2002 m. spalio 19 d. Jonas Trinkūnas įšventintas jos kriviu. Romuvos skyriai dabar veikia JAV, Kanadoje, Didžiojoje Britanijoje ir kitur. Negana to, 1998 m. Jono rūpesčiu buvo surengta tarptautinė etninių religijų atstovų konferencija ir įkurtas Pasaulio etninių religijų kongresas (ang. *World Congress of Ethnic Religions*, sutrumpintai WCER), kurio pirmininku vėlgi išrinktas Jonas Trinkūnas. Kadangi kongreso pavadinimas, matyt, pirma buvo sugalvotas angliškai ir tik paskui išverstas į lietuvių kalbą, tai „ženklū iš aukščiau“ reikia pripažinti lietuviško pavadinimo Pasaulio etninių religijų kongresas santrumpą PERK, kurią kone savaime pratęsia

priesaga -ūnas. Trinkūnas Perkūno pirmininkas! Deja, 2010 m. Kongresas susiaurėjo į Europos etninių religijų kongresą (*European Congress of Ethnic Religions*, ECER), ir PERKūnas susitraukė į EERKę... Tokie tat „dievų pokštai“.

Už atkaklią kultūrinę ir dvasinę lietuvių 2013 m. Jonui Trinkūnui suteiktas Gedimino ordino Riterio kryžius. Be pelnyto aukšto įvertinimo, šis Gedimino ordino Riterio kryžius, suteiktas Jonui Trinkūnui, visą gyvenimą stūmusiam šalin kryžių, kurį pirmieji ant Lietuvos padėjo Ordino riteriai, išties iškalbingai atspindi sujauktą pastarųjų laikų mūsų viešąją savimonę. Jau nė nekaltant apie labai keblū, vargiai draugišką paties karaliaus Gedimino santykį su kryžiumi ir Ordinu...

Tačiau iškilmingi vardai, titulai ir skambūs žodžiai, atidžiau pažvelgus, dažnai yra juokingi – ir tai nemenkas jų privalumas... O gilų, ilgalaikį įspūdį šiaip jau daro paprasti tikri dalykai, nerėžiantys akies, bet paliečiantys širdį. Iš tokių labiausiai norisi paminėti vieną Jono Trinkūno savybę, mano manymu, mums visiems itin svarbią, tiesiog žūt būtinę: Jonas sugebėjo būti su žmonėmis, suburti ir palaikyti žmones neprievartaudamas sielų – nepiršdamas ir nereikalaudamas išpažinti jokių „privalomų“ ir „vienintelių teisingų“ įsitikinimų. Tuo aš ne kartą įsitikinau asmeniškai, savo kailiu. Jis turėjo savo nuomonę, kartais net griežtą, jos neslėpė, bet ir nebruko kaip galutinio atsakymo. Jis skleidė aplink save erdvę, kurioje tuo pat metu galima ir sutarti, ir mąstyti – ir mąstyti, ir sutarti. Skamba paprastai, bet išties tai didis dvasinis pasiekimas! Jis rodo sugebėjimą nesikabinti minčių, neprisiršti prie minčių, nesitapatinti su mintimis ir todėl jų nestabdyti, nesukaustyti į ledą, nepaversti akmeniu. Tai reiškia – leisti mintims tekėti, leisti sielai gyventi. Tai esminė gyvo proto, gyvos dvasios sąlyga ir požymis. Palyginčiau ją su giedru bekraščiu dangumi, kuris visokiausiems minčių debesims leidžia per save plaukti, dėl to nė kiek savęs neprarasdamas, nesusitraukdamas, neapsiniaukdamas, net jei nuo žemės taip ir atrodytų. Ši stebuklinga dvasios ypatybė įgalino Joną ne užsidaryti mažame „bendraminčių“ ratelyje, ne paversti Romuvą eiline pašvinkusia svaičiotojų rujele, kokių Lietuvoje ir taip pernelyg daug, bet nuolat plėsti akiratį, vasaros stovyklose kasdien bent po keturias valandas skirti paskaitoms, žiemą surengti sekmadieninę Romuvos mokyklą, kviestis mokslininkus, baltų religijos ir mitologijos tyrinėtojus bei etnologus, raginti romuviečius skaityti knygas ir t.t. Kaip tik dėl to aplink Romuvos religinę bendruomenę, Romuvą siaurąją prasme, arba Mažąją Romuvą, nuo pat pradžių telkiasi plati Romuva, arba Romuva plačiąją prasme, Didžioji Romuva, kurią sudaro kuo įvairiausių pažiūrų bei įsitikinimų žmonės, vienijami bendros visa smelkiančios dvasios – meilės

Jonas Trinkūnas Jorės šventėje. Kulionių k. 2012 m.
Vytauto Daraškevičiaus nuotraukos.

Tėvynei ir dar kažko tokio, ką aš pavadinčiau tikroju, konfesinių dogmų bei formalumų nenumelioruotu, bet ir „ekstrasensinio“ kliedesio neužterštu dvasingumu. Tai tokia dvasios erdvė, griežtai neapibrėžiama ir galutinai nenusakoma, kurioje galima laisvai būti, alsuoti, svajoti, mąstyti, augti, suleidus šaknis į savą gimtąją žemę ir stiebiant viršūnę į visiems bendrą šviesų dangų.

Jonas nuolat pabrėžė darną, kaip Romuvos pažiūrų pamatą ir branduolį. Žinoma, galima pasišaiptyti dėl indiškiosios dharmos įtakos tokiai sudvasintai darnos sampratai, tačiau ir tai, kad pasišaiptyti galima, yra tikrosios darnos požymis. Mat darna yra tikra tol, kol ji laikosi ne pažiūrų vienodumu, o jų, skirtingų, savaiminiu derėjimu. Vienodiems dalykams, tiesą sakant, darnos nėra. Darnos poreikis ir pati darnos sąvoka kaip tik tuomet ir iškyla, kai atsiranda skirtumai. Darna pačia savo prigimtimi reiškia santykį su skirtumais. Darna iš prigimties mena įvairovę. Kaip visokiausi debesys nesuteršiamame giedrame dan-

guje. Kaip mūsų sutartinės, kuriose net aštriausias muzikinis disonansas – sekunda suskamba netikėtai darnia gaida, susilieja į vieną darnią lietuvišką dainą. Tai ir rimčiausias perspėjimas bei esminė Jono pamoka ateičiai.

Suprantama, skyrėsi ir mudviejų pažiūros į kai kuriuos dalykus – ar ne naivu išvis būtų tikėtis rasti pasaulyje bent du visai vienodų pažiūrų žmones? Vienas iš svarbesnių skirtumų buvo požiūris į Dievą senojoje lietuvių religijoje. Pastaruoju metu šis „Dievo klausimas“ man atrodo itin svarbus, esminis, netgi lemiamas, ir aš baudžiuosi galįs patikimai įrodyti lietuvius nuo seno garbinus vieną Dievą (pagrečiui su daugeliu kitų dievų ir dievybių), dar daugiau – Dievą buvus senajo baltų tikėjimo branduoliu. O štai Jonas manė kitaip, ir vis dėlto manęs netildė (nesyk kaip tik Romuvoje esu apie tai per paskaitas kalbėjęs), tik pareiškėdavo kitokį savo požiūrį. Be to, kad yra sąlyga sugyventi ir tuščiai nepersipykti, toks santykis – tikroji darna – dar ir verčia giliau permąstyti skirtingus požiūrius, o nuolat permąstomi jie vienąsyk gali pasiekti tą bendrą vardiklį, kai staiga pasirodys, jog regėta iš esmės tas pat, tik iš skirtingų pusių...

Neseniai buvau prisiminęs Jono nuostabiai įdainuotą ir kažkieno puikiai įgarsintą bei įvaizdintą lietuvių kalėdinę dainą „Leliukai“. Dainai baigiantis Jonas, apsirengęs senuoju baltišku apdaru ir tarsi įkūnijantis Protėvį, palengva tolsta spindinčiais sniego laukais, o tie laukai tolydžio švinta ir nejučia virsta dangumi, o danguje, debesims prasiskyrus, prasiveria šviesos ertmė, išplinta, viską suimdama savin, ir toje šviesoje galiausiai viskas ištirpsta... Norėjau priminti Jonui tą dainą su tuo vaizdu ir paklausti: kas gi kita yra ši bekrastė, visa laikanti savo glėby ir visa smelkianti Šviesos Erdvė vidur visų mus kasdienybėje apniaukusių debesų, jei ne pats Dievas, kuriame nejučia esame jau dabar ir į kurį galiausiai atsibusime tarsi iš sapno? Bet nebespėjau. Na, nieko, Jonas atsakymą, matyt, jau žino, o kiek čia truks, sužinosime ir mes. Visi be išimties.

Dainius RAZAUSKAS

Clouds moved apart

In memoriam of Jonas Trinkūnas, prominent cultural and public figure, integral part of the Lithuanian ethnic and folklore movement, head of the community of the revived ancient Baltic religion Romuva.

1. <<http://www.youtube.com/watch?v=CeSSzGu97l>>.